

■ У глыб стагоддзяў

КУЛІ, БРАНЗАЛЕТЫ, АБРАЗКІ ДЫ МАНЕТЫ

Горад на шляху «з варагаў у грэкі» сёлета раскопвалі валанцёры з усяго свету

Гісторыя гэтага краю цесна звязана з Дняпром, які злучае паўночныя моры з Чарнаморскім басейнам, Скандынавію з землямі колішняй Візантыі. Маленькі райцэнтр Лоеў — усяго за 55 кіламетраў ад Гомеля. Гарадскі пасёлак стаіць на высокім правым беразе Дняпра, у месцы, дзе з ім злучаецца Сож. З берага адкрываецца маляўнічы від на заліўныя лугі ў лукавіне рэк. Непасрэдна ў горадзе па рацэ праходзіць дзяржаўная мяжа з Украінай. Палова рэчышча — беларуская, другая — украінская. Геаграфічнае становішча Лоева з даўніх часоў вызначыла яго гістарычны шлях. Зручнае месцазнаходжанне імкнуліся выкарыстоўваць і тыя, хто тут жыў, і тыя, хто квапіўся на гэтыя землі.

З каменнага веку насельніцтва абжыло высокі бераг, выгадны камунікацыйны вузел. Але калі менавіта на Лоевай Гары ўзнікла гарадское паселішча — гэта пытанне застаецца адкрытым, хоць афіцыйная дата ўпамінання Лоева ў летапісе — 1505 год, калі населены пункт быў спалены крымскімі татарамі. У сувязі з гэтымі падзеямі яму і «пашанцавала» трапіць у пісьмовыя крыніцы.

Знішчэнне гарадка адбывалася некалькі разоў на працягу XVI—XVII стст., але ён настойліва і ўпарта адраджаўся. Амаль пяць стагоддзяў Лоеўшчына ўваходзіла ў склад Вялікага Княства Літоўскага. З канца XV стагоддзя Маскоўская дзяржава вяла шматгадовыя войны з Вялікім Княствам за валоданне памежнымі тэрыторыямі. Лоеўскія землі былі арэнай пастаянных сутыкненняў. На гэтым фоне знамянальна тое, што Лоеў 3 жніўня 1576 года атрымаў магдэбургскае права. Такая падзея сведчыць, што ён здабыў статус значнага цэнтара вытворчасці і грашова-таварнага абмену.

31 ліпеня 1649 года каля Лоева адбылася буйная бітва часоў казацка-сялянскай вайны 1648—1651 гадоў паміж войскамі польнага гетмана літоўскага Януша Радзівіла і казацкай арміяй Сцяпана Падбайлы і Міхаіла Крычэўскага. Падчас двухдзённай бітвы пад Лоевам загінула больш за 12 тысяч ваяроў. У 1651 годзе пад Лоевам адбылася другая бітва дзяржаўнага войска з казакамі. Абедзве бітвы скончыліся разгромам казацкіх войскаў.

На працягу 150 гадоў барацьбы за ўладу і тэрыторыі землі ў вусці Сожа пастаянна спусташаліся. Пра гэта сведчаць шматлікія знаходкі свінцовых куль, жалезных ядраў, спаленыя рэшткі селішчаў... Гэтым летам у Лоеве каля рэшткаў печы ў пабудове XVII—XVIII стст. быў знойдзены «клад» свінцовых куль. Гісторыкі сцвярджаюць, што тады загінуў кожны трэці жыхар беларускай часткі Вялікага Княства.

Пачуццё нацыянальнай годнасці і гонар за гістарычны шлях сваёй малой радзімы могуць быць умацаваны з дапамогай «рэтраспектыў у глыбіню». Закласці раскоп у патрэбным мес-

Навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Ганна ЦІМАФЕЕНКА.

цы — значыць куды больш даведацца пра свае карані, якія нечакана прарастаюць археалагічнымі знаходкамі. **Навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Ганна ЦІМАФЕЕНКА** разам з групай замежных валанцёраў і жыхароў г. п. Лоеў сёлета вяла раскопкі ў гарадку. Комплексная міжнародная гісторыка-археалагічная экспедыцыя была праведзена на тэрыторыі помніка археалогіі «Гарадзішча ранняга жалезнага веку і сярэднявечнага горада Лоева (V ст. да н. э. — II ст. н. э., X—XVIII стст.) у г. п. Лоеў». Да работ на месцы былога Лоеўскага замка прыцягнулі аматараў — маладых людзей з розных краін свету. 22 чалавекі прыехалі сюды з Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі, Японіі, Нідэрландаў, Германіі, Іспаніі, Францыі, Турцыі, Расіі... Ініцыятыву, дарэчы, падтрымалі і жыхары Лоева. Каля чатырох дзясяткаў мясцовых грамадзян, у тым ліку дзяцей і школьнікаў, працавалі выключна «за інтарэс». Яны адчулі сябе адкрывальнікамі старажытнай гісторыі роднай зямлі.

— Валанцёры працавалі ў межах праекта, — расказвае Ганна Цімафееўка, — мэта якога — праз мерапрыемствы па захаванні і папулярызацыі агульнай гісторыка-культурнай спадчыны садзейнічаць развіццю і ўмацаванню сяброўства і супрацоўніцтва маладзёжных арганізацый Еўропы. Арганізатарамі выступілі Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Ліга добраахвотнай працы моладзі, Лоеўскі педагогічны каледж пры дапамозе Лоеўскага райвыканкама і Музея бітвы за Днепр. Усе размаўлялі на англійскай мове. Былі вельмі розныя маладыя людзі. І тыя, хто адаптаваны да жыцця, і тыя, хто не вельмі...

Археалаг сцвярджае, што вывучаць Лоеў вельмі цікава, помнікаў археалогіі ў акрузе многа. Людзі ў гэтым месцы жылі з каменнага веку, знакавыя падзеі адбываліся пачынаючы са скіфскіх часін і да падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Лоеў мае магутныя напластаванні XVII—XVIII стагоддзяў, а адлік гісторыі гарадскога паселішча можна весці з X—XI стагоддзяў.

— Раскопкі тут можна рабіць амаль на кожным агародзе, бо старажытны горад зна-

ходзіцца практычна ў межах сучаснага, — адзначае Ганна Цімафееўка. — Адзін з мясцовых добраахвотнікаў паабяцаў, што дазволіць, калі спатрэбіцца, налета капач на сваім прысядзібным участку. Мінулай восенню мы распрацавалі дзве траншэй ўздоўж рэчышча Дняпра, прабілі ўсю тэрыторыю старажытнага гарадзішча. Адною са сваіх траншэй мы прарэзалі роў старажытнага замчышча на глыбіню 1,8—1,9 метра, але не дабраўся да адкладаў старэйшых за XVII стагоддзе. У XVII стагоддзі роў ужо не функцыянаваў — ён быў засыпаны, і на гэтым месцы жылі людзі. Замкавыя ж умацаванні былі перанесены далей на поўнач, у бок Лоеўскага геалагічнага агалення. Мы спадзяёмся, што будзе магчыма працягнуць работы, раскапаць роў далей і даведацца, што знаходзіцца на яго дне. Такім чынам, зразумець, калі і кім ён быў зроблены.

Глобальныя адкрыцці ў археалогіі здараюцца раз у 10—15 гадоў, гаворыць Ганна Рыгораўна. Але для таго, каб гэта адбывалася, археалагі працягваюць рабіць руцінную планамерную работу, якая дазваляе збіраць матэрыял і ісці да пэўных навукова абгрунтаваных вывадаў:

— Добра, што мы пачалі вывучаць старажытны Лоеў. Мы сталі разумець яго структуру: вызначылі месца і прыкладную плошчу дзядзінца, вакольнага горада, пасадскіх тэрыторый, характар і магутнасць гарадскіх умацаванняў... Але мы толькі падыходзім да адказу на пытанне — наколькі інтэнсіўным тут

Каля чатырох дзясяткаў мясцовых грамадзян, у тым ліку дзяцей і школьнікаў, працавалі выключна «за інтарэс». Яны адчулі сябе адкрывальнікамі старажытнай гісторыі роднай зямлі.

было жыццё ў розныя гістарычныя перыяды? Сёлета мы заклалі раскоп за ровам старажытнага гарадзішча. У раскопах дамінавалі знаходкі XVII—XVIII стагоддзяў, калі ў Лоева былі моцныя эканамічныя і культурныя сувязі з сучаснымі ўкраінскімі землямі. Між тым украінскія калегі вельмі актыўна вывучаюць менавіта гэты перыяд сваёй гісторыі, бо тады нараджалася іх дзяржаўнасць.

У выніку работ за два гады даследавана плошча памерам больш за 90 квадратных метраў, пры гэтым былі знойдзены прадметы, якія маюць значную каштоўнасць: манеты XV—XIX стст., у т. л. пула часоў ардынскага нашэсця, орт і талеры перыяду Вялікага Княства Літоўскага, фрагменты шклянных жаночых бронзалетаў XII—XIII стагоддзяў, пацеркі, кераміка XII—XIX стагоддзяў, свінцовыя кулі, гліняныя і жалезныя ядры, люлькі, бронзавыя абразок «Раство Хрыстова» XVIII стагоддзя, развал печы XVIII стагоддзя і іншыя артэфакты. Усё знойдзенае цяпер вывучаецца ў Інстытуце гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук. Там і будзе зроблена больш дакладная атрыбуцыя старажытных прадметаў. З часам плануецца зрабіць частковую музейфікацыю гістарычнай часткі Лоева.

Ірына АСТАШКЕВІЧ.
iost@zviazda.by

Фота БЕЛТА.

■ Ці чулі?!

КАЛІ МУРЫ АЖЫВАЮЦЬ...

Сучасныя формы падачы інфармацыі, найноўшыя тэхналогіі — усё гэта робіць гісторыю цікавай і прывабнай нават для тых, хто мае да яе самае аддаленае дачыненне.

Квэст?.. Ведаем!

Цяпер у музеі-запаведніку ў Нясвіжы можна паўдзельнічаць у адмысловым квэсце «Таямніцы і загадкі Палаца Радзівілаў». Падчас яго будзе магчымым лепш вывучыць гісторыю старажытнага збудавання і яго колішніх уладальнікаў. Прычым выконваць заданні трэба не ў адным-двух пакоях, а ў цэлым велічэзным палацы!

З дапамогай гульні можна трапіць у закрытыя ў звычайны час для турыстаў месцы. Напрыклад, апынуцца на апошнім паверсе вежы і спусціцца ў сутарэнні.

Дзякуючы інтэрактыўнай забаве можна будзе сустрэцца з... князем Антоніем Вільгельмам. Ён задасць гасцям пару пытанняў, адказы на якія дадуць магчыма пазнаёміцца і з іншымі асобамі мінулых часоў.

Квэст прадугледжвае ўдзел асобных каманд з колькасцю гульцоў ад 2 да 7 чалавек у кожнай. Гульня разлічана на адначасовы ўдзел ад 20 да 80 чалавек.

Вандраваць, не выходзячы з дома

Усё часцей патэнцыйныя вандроўнікі могуць убачыць абра-

Элемент рэканструяванага Крэўскага замка.

камп'ютарным 3D-турам, на якіх можна убачыць досыць поўную панараму абранага аб'екта.

Для віртуальнай прагулкі можна скарыстацца, напрыклад, сайтам 3dmap.by. На ім, сярод іншага, прадстаўлены віртуаль-

ныя туры па Беларускім дзяржаўным музеі Вялікай Айчыннай вайны, па мемарыяльным комплексе «Хатынь», па Чарнобылі і Прыпяці, а таксама па многіх адметнасцях беларускай сталіцы — Вялікім тэатры оперы і балета, Траецкім прадмесці і многім іншым.

Дзякуючы прадстаўленым панарамным здымкам можна за адно імгненне апынуцца ў славутым месцы. Прагуляцца ўправа, улева, зазірнуць уверх... Міні-вандроўка дапамагае адчуць атмосферу пэўнага аб'екта, каб, натхніўшыся, выправіцца ў вандроўку рэальную!

Такую паслугу прадстаўляюць таксама ў некаторых знакавых айчынных палацах і замках. Віртуальна прагуляцца можна па гомельскім палацы Румянцавых і Паскевічаў (на сайце palacesofomel.by), а таксама па Крэўскім замку (па спасылцы VKL3D.COM). На апошнім, дарэчы, рэканструявана тое, чаго ў рэальнасці ўжо не ўбачыш...

Сталічны «Нулявы кіламетр».

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.
nina@zviazda.by